

PRELOŽILA
DANIELA KRMAČOVÁ

JOHN WILCOX
DALLAS BUYER

DALTON TRUMBO

DALTON TRUMBO

(1905 - 1976)

Americký filmový scenárista a spisovateľ. V roku 1947 ho obvinili zo spiknutia s komunistami, stal sa členom známej Hollywoodskej desiatky a bol odsúdený na jedenásť mesiacov väzenia. Dostal sa na čiernu listinu a nemohol písať pod vlastným menom. Scenár k filmu *Prázdniny v Ríme* vytvoril pod pseudonymom a v roku 1954 zaň dostal Oscara. Začiatkom 60. rokov bolo jeho meno očistené. Román *Johnnymu dali pušku* (1939) sfilmoval ako svoj režijný debut až o tri dekády neskôr a získal zaň hlavnú cenu poroty v Cannes.

Preklad knihy formou štipendia
z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Copyright © 1984 by Dalton Trumbo

Translation © Daniela Krnáčová, 2022

Design & layout © Elena Čániová, 2022

Slovak edition © Laputa/Literárna bašta, 2022

ISBN 978-80-99944-76-4

PRELOŽILA
DAMIELA KRMAČOVÁ

DALTON TRUMBO

OBSAH

Predhovor		11
Dodatok		17

КНИГА I.

I.		23
II.		33
III.		41
IV.		53
V.		66
VI.		74
VII.		86
VIII.		97
IX.		102
X.		108

КНИГА II.

XI.		121
XII.		134
XIII.		146
XIV.		155
XV.		168
XVI.		173
XVII.		180
XVIII.		191
XIX.		199
XX.		211

PREDHOVOR

Prvá svetová vojna sa začala ako letná slávnosť – všade samé vejúce sukne a zlaté výložky. Miliónové zástupy kývali z chodníkov na vyparádené cisárske výsosti, ich najjasnejšie veličenstvá, poľných maršalov a iných podobných šašov, ktorí pochodovali európskymi hlavnými mestami na čele svojich nablýskaných légii.

Bolo to štedré obdobie; čas vychvaľovania, dychoviek, básní, piesní, nevinných modlitieb. Bol to vzrušujúci a podmanivý august, plný predsudobných nocí mladých dôstojníkov s dievčatami, ktoré opúšťali navždy. Jeden zo škótskych plukov vo svojej prvej bitke napochodoval do boja na čele so štyridsiatimi veselo vyhrávajúcimi gajdošmi v kiltoch – priamo pred hlavne guľometov.

Neskôr, keď už bolo deväť miliónov mŕtvych, keď dychovky stíchli a ich jasnosti sa rozutekali, znelo kvílenie gájd úplne inak. Bola to posledná romantická vojna a *Johnnymu dali pušku* bol zrejme posledný americký román, ktorý bol o nej napísaný skôr, než vypukol celkom iný konflikt, nazývaný druhá svetová vojna.

Táto kniha má zvláštnu politickú minulosť. Bola napísaná v roku 1938, keď bol pacifizmus pre americkú ľavicu a väčšinu stredú neprijateľným, do tlače šla na jar 1939 a vydaná bola tretieho septembra – desať dní po uzavretí sovietsko-nemeckej zmluvy o neútočení a dva dni po vypuknutí druhej svetovej vojny.

Krátko potom, na odporúčanie pána Josepha Whar-
tona Lippincotta (ktorý mal pocit, že takto by sa kniha
mohla lepšie predávať), boli práva predané newyor-
skému *The Daily Worker*, kde mala vychádzať na po-
kračovanie. Počas nasledujúcich mesiacov sa stala
zjednocujúcim prvkom celej l'avice.

Po Pearl Harbore bola jej téma taká nevhodná ako
prenikavý zvuk gájd. Paul Blanshard v knihe *Právo čítať*
(1955) o armádnej cenzúre napísal: „Bolo zakázaných
zopár zahraničných časopisov sympatizujúcich s na-
cizmom, ako aj tri knihy vrátane pacifistického román-
u Daltona Trumba *Johnny, vezmi pušku*, ktorý vznikol
v období uzavretia paktu medzi Hitlerom a Stalinom.“

Keďže sa pán Blanshard zmýlil, k čomu, verím, doš-
lo nevedome, jednak ohľadom „vzniku“ knihy, ako aj jej
názvu, nemôžem príbehu o jej zakázaní veľmi dôverovať.
Mňa o tom teda určite nikto neinformoval. Dostal som
množstvo listov od vojakov zo zámoria, ktorí si ju po-
žičiavali z armádnych knižníc a čítali ju. A v roku 1945,
keď boje ešte stále prebiehali, som na jeden jej výtlačok
narazil v Okinave.

Ak by ju však aj zakázali a ja by som sa o tom dozve-
del, pochybujem, že by som proti tomu protestoval. Sú
situácie, keď je lepšie vzdať sa istých súkromných práv
v prospech verejného blaha. Viem, že je to nebezpečná
myšlienka, a neprial by som si, aby to s ňou zašlo pri-
ďaleko, no druhá svetová vojna *nebola* romantická vojna.

Ako sa konflikt prehlboval a *Johnny* sa úplne vypre-
dal, americká krajná pravica žiadala jej dotlač a odvo-
lávala sa pri tom na svoje občianske slobody. Mierové
organizácie a rôzne „materské“ spolky z celej krajiny
ma zasypávali súcitnými listami, v ktorých odsudzovali

Židov, komunistov, podporovateľov Nového údelu a mezinárodných bankárov zato, že zakázali môj román, aby zastrašili milióny naozajstných Američanov, požadujúcich čo najrýchlejšie nastolenie mieru.

Odosielatelia listov, z ktorých mnohí písali na elegantný papier s pompéznyimi pobrežnými adresami, vytvorili komunikačnú sieť, ktorá siahala až do internáčných táborov pre prívržencov nacizmu. Cenu za použitý výtlačok vyhnali nad šesť dolárov, čo ma hnevalo z viacerých dôvodov vrátane toho fiškálneho. Zamýšľali národné mierové zhromaždenie, ktorého hlavným propagátorom som mal byť ja, a slúbili (aj zorganizovali) listovú kampaň, ktorou chceli prinútiť vydavateľa, aby knihu dotlačil.

Nič ma viac nepresvedčilo o tom, že *Johnny* je presne tou knihou, ktorá by sa nemala dotláčať, až kým sa vojna neskončí. Vydavateľ súhlasil. Po naliehaní priateľov, ktorí si mysleli, že snahy pisateľov listov by mohli nepriaznivo ovplyvniť chod vojny, som bez rozmyslu nahlásil ich konanie FBI. No keď sa vyšetrovatelia zjavili pred mojimi dverami, nezaujímal ich listy, ale ja. Mám pocit, že je to tak až doteraz, a tak mi treba.

Po roku 1945 si tie dve či tri nové vydania oblúbila lavica, ostatní ich zjavne odignorovali vrátane všetkých tých vášnivých matiek, ktoré sa cez vojnu združovali v spolkoch. Počas vojny v Kórei bola kniha tiež vypredaná, no vtedy som štočky radšej vykúpil, než aby ich predali vláde na muníciu. A tu sa príbeh končí alebo začína.

Keď som si knihu po toľkých rokoch znova prečítal, musel som odolávať nervóznemu nutkaniu ju kde-tu pozmeniť, vyjasniť, opraviť, skrátiť. Koniec koncov, kniha

má o dvadsať rokov menej ako ja – a ja som sa odvtedy veľmi zmenil, no ona nie. Alebo áno?

Môže vlastne čokoľvek odolať zmene, napríklad obyčajná vec, ktorú možno kúpiť, pochovať, zakázať, prekliť, pochváliť alebo ignorovať, a to všetko z úplne nesprávnych dôvodov? Pravdepodobne nie. *Johnny* mal počas troch rôznych vojen vždy iný význam. Jeho terajší význam je taký, aký mu dodá samotný čitateľ. A každý čitateľ sa tak nádherne odlišuje od iného čitateľa a aj oni sa menia.

Nechal som to tak, ako to je, aby som uvidel, čo z toho bude.

DALTON TRUMBO

Los Angeles

25. marca 1959

DODATOK

O jedenásť rokov neskôr. Čísla nás dehumanizovali. Pri rannej káve čítame o 40 000 Američanoch, ktorí zahynuli vo Vietname. Nenapína nás z toho, naopak, načahujeme sa za hriankou. Ráno sa neženieme preplnenými ulicami, aby sme zvolali „Vražda!“, ale preto, aby sme davom prenikli skôr, než si niekto uchmatne, čo je naše.

Len taká rovnica: 40 000 mŕtvych mladých mužov = 3 000 ton kostí a mäsa, 55 000 kilogramov mozgovovej hmoty, 190 000 litrov krvi, 1 840 000 rokov života, ktorý nikto neprežije, 100 000 detí, ktoré sa nikdy nenarodia. (To posledné si môžeme dovoliť, na svete je už beztak priveľa hladujúcich detí.)

Kričíme v noci zo spánku, keď sa nám o tom prisní? Nie. Nesníva sa nám o tom, pretože na to nemyslíme. Nemyslíme na to, pretože nám na tom nezáleží. Oveľa viac sa staráme o zákon a poriadok, aby ulice Ameriky boli bezpečné, zatiaľ čo tie vietnamské meníme na stoky plné krvi, ktoré každý rok naplňame, keď nútime našich synov, aby si vybrali medzi väzenskou celou tu alebo rakvou tam. „Vždy, keď mi zrak padne na zástavu, sa mi do očí nahrnú slzy.“ Aj mne.

Ak pre nás mŕtvi nič neznamenajú (s výnimkou Dňa obetí vojny, keď sa diaľnice v celej krajine zaplňajú surfermi, plavcami, lyžiarmi, kempistami, poľovníkmi, rybármi, futbalistami, opilcami a rodinami mieriacimi na

piknik), čo potom našich 300 000 ranených? Vie niekto, kde sa nachádzajú? Ako sa cítia? Koľko rúk, nôh, uší, nosov, úst, tváří, penisov stratili?

Koľko z nich ohluchlo, onemelo, osleplo či rovno všetko naraz? Koľkí sú po jedno-, dvoj-, troj- alebo štvornásobnej amputácii? Koľko z nich sa už do konca života nepohne? Koľkí z nich skončili ako nepríčetní mrzáci, ktorí ticho dožívajú ukrytí v malých tmavých tajných izbičkách?

Napíšte armáde, letectvu, námorníctvu, vojenským a námorným nemocniciam, vedúcemu oddelenia lekárskeho vied v Národnej knižnici medicíny, ministerstvu pre záležitosti veteránov, úradu hlavného chirurga – a budete prekvapení, čo všetko sa nedozviete. Jeden vládny úrad uvádza, že od januára 1965 poskytol 726 „ošetrovateľských služieb po amputácii“. Ďalší eviduje záznam o 3 011 amputáciách od začiatku fiškálneho roka 1968. Zvyšok mlčí.

Výročná správa hlavného chirurga: Lekárska štatistika armády Spojených štátov prestala vychádzať v roku 1954. Kongresová knižnica udáva, že armádny úrad hlavného chirurga pre lekársku štatistiku „nedisponuje údajmi o jednoduchých alebo viacnásobných amputáciách“. Buď ich za dôležité nepokladá vláda, alebo slovami výskumníka jednej celoštátnej televízie: „Hoci armáda dobre vie, koľko ton bômb zhodila, nemá ani poňatia o tom, o koľko nôh a rúk jej vojaci prišli.“

Hoci neexistujú konkrétne čísla, postupne sa dostávame aspoň k tým približným. Podľa nich sa z Vietnamu vrátilo o osemkrát viac paralytikov než z druhej svetovej vojny, trikrát viac úplných invalidov, o 35 % viac ľudí po amputácii. Senátor Cranston z Kalifornie dospel k zá-

veru, že z každej stovky vojnových veteránov, ktorým sa vypláca náhrada za zranenia spôsobené v boji vo Vietname, je 12,4 % úplných invalidov. Úplných.

Ale koľko stoviek či tisícov živých mŕtvol nám z toho vychádza? Nevieme. Nepýtame sa. Odvraciam sa od nich, zakrývame si tvár, oči a ústa, zapchávame uši a nos. „Prečo by som sa mal pozeráť, veď to nie je moja vina, no nie?“ Pravdaže, ale na tom nezáleží. Čas nás tlačí. Smrť čaká aj na nás. Máme sen, ktorý si chceme splniť, jasnú, najjasnejšiu nádej, a musíme ho nasledovať a naplniť, kým nám to svetlo nevyhasne.

Dovidenia, porazení! Boh vám žehnaj! Opatrujte sa! Opäť sa uvidíme...

D. T.

Los Angeles

3. januára 1970